

**Kolektivní političtí aktéři -
politické strany, zájmové
skupiny a sociální hnutí**

Struktura přednášky

- Politické strany
- Zájmové skupiny
- Sociální hnutí

... + srovnání

Politické strany: definice

- Dobrovolné, trvalé a otevřené útvary
- Jejich členové sdílejí a prosazují společné principy či zájmy
- Usilují o politickou moc (buď pro ni samotnou či s ohledem na obecné dobro)
- Této moci se snaží dosáhnout prostřednictvím voleb (na rozdíl od zájmových skupin či hnutí)

Politické strany: definice

Slovo politická strana odvozeno od slova „*pars*“, tj. část nebo díl.

Minimalistická definice **G. Sartoriho**:

"politická skupina, jež se účastní voleb, jež je schopna jejich prostřednictvím prosadit své kandidáty do veřejných úřadů"

Další kritéria (**La Palombara - Weiner, Chmaj - Sokol - Zmigrodski, Novák**):

- trvalost organizační struktury
- existence místních územních struktur a centrálního vedení
- ideologická orientace či prezentace určitého programu nebo základního politického cíle
- snaha získat společenskou podporu

Ústava ČR o politických stranách:

„Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.“

Ústava České republiky

Hlava 1, Článek 5

Legislativa

424/1991 Sb. - Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích

- několikrát novelizován
- Vznik: petice, stanovy, registrace, orgány, hospodaření...
- <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/>
- 233 aktivních politických stran a hnutí

Vývojové typy stran

- Klíčové procesy: růst významu parlamentu a rozšiřování volebního práva
- Elitní strana (do pol. 19. století)
- Masová strana (druhá pol. 19 století)
- Catch-all strana (od 60. let 20. století)
- Strana kartelu (od 80. let 20. století)

Vývojové typy stran

Catch-all-party (všelidová strana)

- **O. Kirchheimer** pro popis typu stran, který se po 2. světové válce v Evropě
- odráží také vnitřní proměnu původně masových stran.

Znaky:

- omezení ideologické náplně
- zvýšení úlohy stranického vedení
- snížení významu individuálního členství
- menší důraz na úzké dílčí zájmy
- zajištění přístupu k různorodým skupinovým zájmům

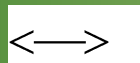
Strana kartelu

- **R. Katz** a **P. Mair** – vzájemné prolínání se polit. stran a státního aparátu na úkor dosahování specifických programových cílů

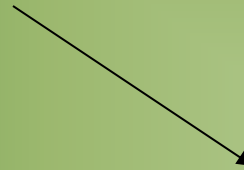
Schéma základního společenského štěpení

19. století:

Konzervativci
(aristokracie)

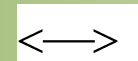

Liberálové
(buržoazie)

20. století:

Buržoazní strany
(vlastníci)

Socialistické strany
(proletariát,
pracující)

Historicko-konfliktní přístup k vysvětlení původu stran

- Nejznámější představitelé: americký politolog S. M. Lipset a norský politolog S. Rokkan.
- Dílo *Party Systems and Voter Alignments* (Stranické systémy a uskupení voličů), publikované roku 1967.
- Při analýze stranických systémů považují za rozhodující historicky podmíněné konfliktní linie (*cleavages*) – dodnes všeobecně uznávaná teorie
- Jde o produkty vztahů v sociální struktuře a kulturní sféře společnosti

4 základní štěpné linie (*cleavages*)

- 1) rozpor mezi centrem a periferií (centralisté vs. autonomisté), např. u nás strana Moravané
- 2) napětí mezi státem a církví, např. křesťanské strany
- 3) napětí mezi městem a venkovem (venkovské zájmy vs. průmyslové zájmy), např. agrární strany
- 4) třídní štěpení společnosti (vlastníci vs. pracující), př. hlavní západní ideologické strany

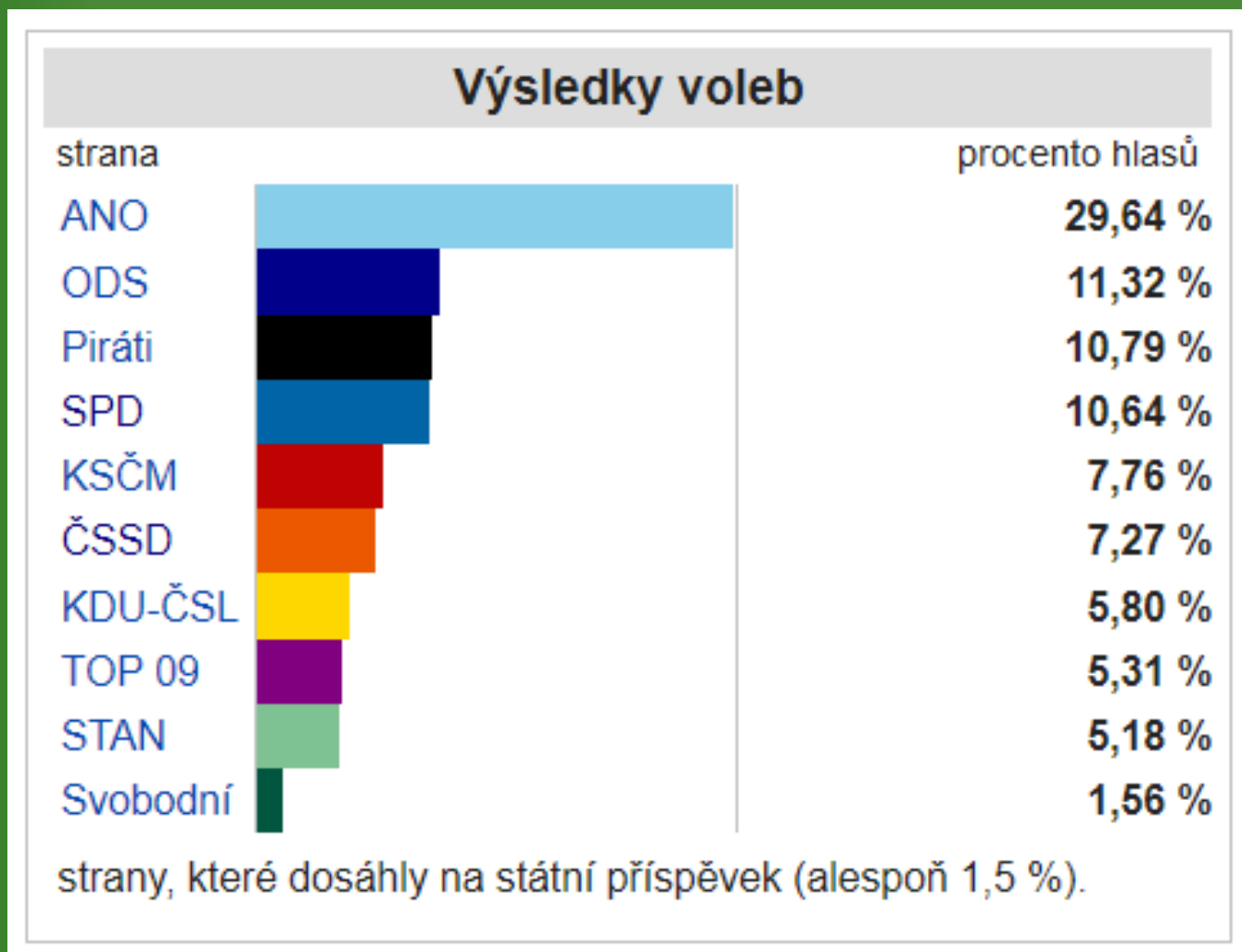
+ další současná štěpná linie:

- 5) materialismus vs. post-materialismus, např. Strana zelených

Funkce stran

- reprezentace - funkce může být ohrožena v momentě přechodu na stranu kartelu
- formování a doplňování politických elit
- formulování cílů – s nástupem „*catch-all*“ se funkce částečně vytrácí
- artikulace a agregace zájmů – strany představují mechanismus, skrze který společenské skupiny prosazují své zájmy
- politická socializace a mobilizace – strany působí jako katalyzátor společenských konfliktů, které současně integrují, budují loajalitu k dodržování pravidel
- organizace vlády

Volby do PS PČR 2017

Zájmové skupiny

- Trvalá sdružení jednotlivců sdílejících nějaký zájem a jednajících společně s cílem ovlivnit veřejnou politiku
- Typy: profesní komory, politické strany, odbory a řemeslnicko-stavovské organizace, nestátní neziskové organizace

Ústava ČR, Hlava čtvrtá, Článek 27

(1) Každý má právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů.

(2) Odborové organizace vznikají nezávisle na státu. Omezovat počet odborových organizací je nepřípustné, stejně jako zvýhodňovat některé z nich v podniku nebo v odvětví.

(3) Činnost odborových organizací a vznik a činnost jiných sdružení na ochranu hospodářských a sociálních zájmů mohou být omezeny zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých.

(4) Právo na stávku je zaručeno za podmínek stanovených zákonem; toto právo nepřísluší soudcům, prokurátorům, příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů.“

Profesní komory v ČR

1. Česká advokátní komora: <http://www.cak.cz>
2. Česká komora architektů: <http://www.cka.cz>
3. Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě: <http://www.ckait.cz>
4. Exekutorská komora: <http://www.exekutorskakomora.cz>
5. Komora auditorů ČR: <http://www.kacr.cz>
6. Komora daňových poradců ČR: <http://www.kdpcr.cz>
7. Komora patentových zástupců: <http://www.patzastupci.cz>
8. Komora veterinárních lékařů
9. Notářská komora ČR: <http://www.nkcr.cz>
10. Česká lékárnická komora: <http://www.lekarnici.cz>
11. Česká lékařská komora: <http://www.lkcr.cz>
12. Česká stomatologická komora: <http://www.dent.cz>

Sociální hnutí

M. Diani:

1. Sítě neformální interakce
2. Se sdílenou solidaritou/kolektivní identitou
3. Vstupující do kolektivního konfliktního jednání vůči jasně vymezeným oponentům
4. Které se z velké části odehrává mimo institucionalizovanou sféru sociálního života

Ch. Tilly:

1. Trvalé kampaně proti autoritám
2. Konkrétní formy jednání a sdružování (repertoár)
3. Veřejná sebe prezentace

Stará a nová sociální hnutí

Rozlišující znaky:

- hodnotová a ideová výbava,
- organizační struktura a formy,
- taktika a oblast (cíle) působení,
- sociální základna

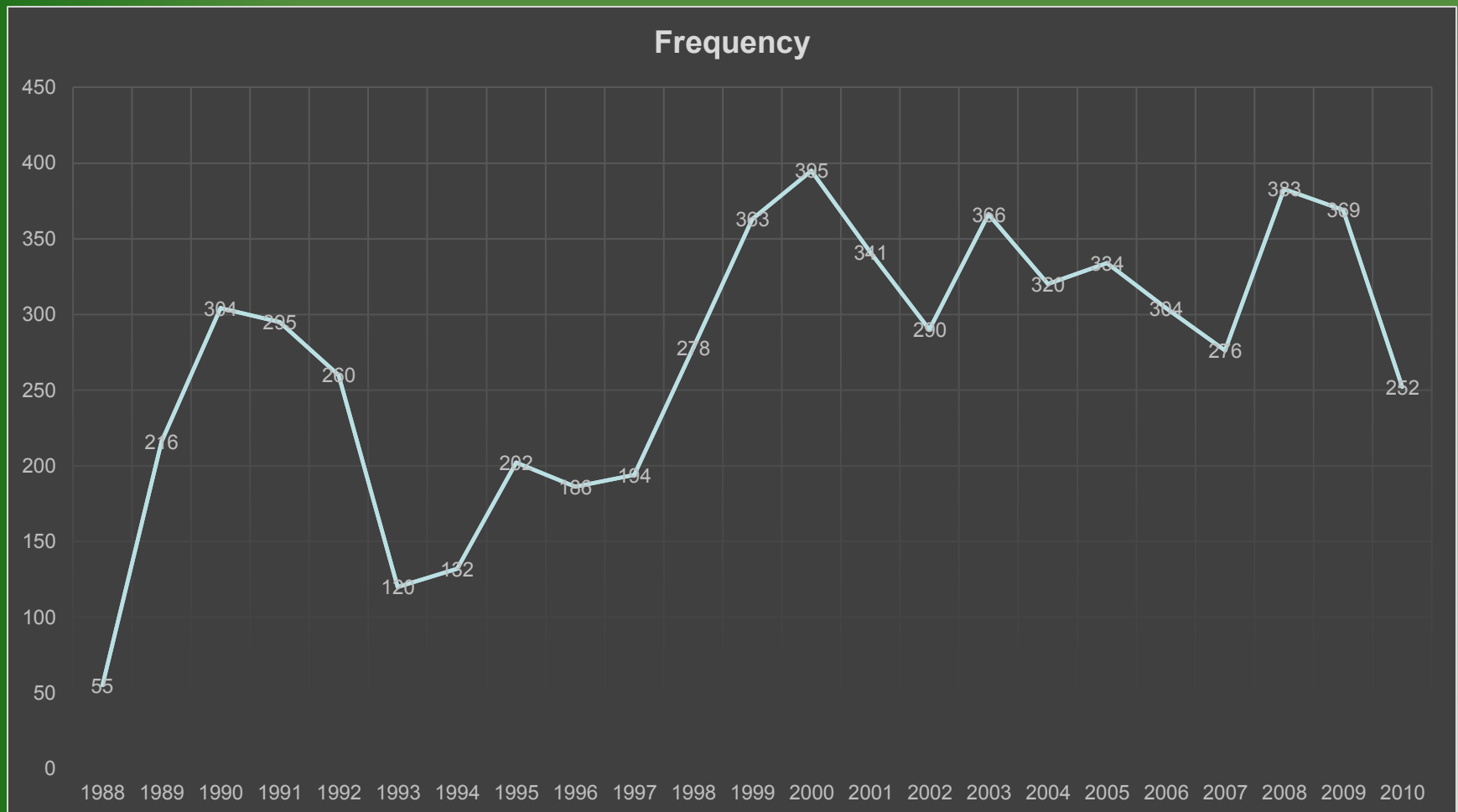
Odbory? „Zelené“ neziskovky? Lidsko-právní organizace?

Sociální hnutí v ČR

- Starý participační aktivismus
- Nový transakční aktivismus
- Nový radikální aktivismus

- ČMKOS, Greenpeace, Socialistická solidarita...

Sociální hnutí v ČR

Srovnání – nutné podmínky

	Zájmové skupiny	Politické strany	Sociální hnutí
Formální organizovanost	x	x	-
Sdílený zájem	x	x	-
Usilování o moc ve volbách	-	x	-
Dobrovolné členství	-	x	x
Sdílená kolektivní identita	-	-	x
Konfliktní vztah k politickým elitám	-	-	x

Doporučená literatura

- Císař, Ondřej. 2008. *Politický aktivismus v ČR*. Brno: CDK.
- Fiala, Petr. Strmiska, Maxmilián. 1998: *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Hloušek, Vít. Kopeček, Lubomír. 2010. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada.
- Klíma, Michal. 2003. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.
- Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran*. Praha: Slon.
- Weber, Max. 1997. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta.
- Weber, Max. 1998. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenh.